

УДК 341.242.22

Нечипорук К. О.
старший викладач кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету
Щерба Р. І.
студент
Ужгородського національного університету

Nechyporuk K. O.
Senior Lecturer at the Department of International Policy
Uzhgorod National University
Shcherba R. I.
Student
Uzhgorod National University

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ ТА ЄС: ПРОЦЕС УКЛАДЕННЯ УГОДИ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено передумови Угоди про асоціацію України та ЄС. Досліджено проблеми розвитку української економіки та тенденції їх вирішення. Розглянуто сам процес укладення угоди, його особливості та умови. Проаналізовано можливі наслідки для України після укладення Угоди про асоціацію. Розглянуто можливість подальшої співпраці України та ЄС та можливість вступу України до ЄС та розширення зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних зв'язків.

Ключові слова: Угода про асоціацію, Євросоюз, розвиток, Україна, євроінтеграція, можливості.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові проблеми та потребують від неї активної участі у їх вирішенні. Характерною рисою сучасного світового соціально-економічного розвитку є бурхлива динаміка інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчувають на собі їх відчутний вплив. На європейському континенті таким інтеграційним угрупованням є Європейський союз, розширення якого привело до того, що Україна отримала з Євросоюзом спільний кордон. Це відкрило нові можливості для поглиблення співпраці, та водночас і відповідати на нові виклики.

Метою статті є аналіз співпраці України з країнами Західної Європи в разі інтеграції України до ЄС, вивчення характеру довгострокових та короткострокових факторів впливу процесів європейської інтеграції на українське суспільство, виявлення на цій основі відповідних переваг та недоліків, потенційних нагод і загроз для України за умов її входження до Європейського союзу.

Відповідно до цієї мети визначені такі завдання:

- дати характеристику сучасного стану взаємовідносин України з ЄС;
- проаналізувати переваги і недоліки для України в разі інтеграції в ЄС;
- розкрити основні шляхи подолання негативних наслідків та визначення місця України в об'єднаній Європі;
- дати рекомендації щодо вдосконалення політичної, економічної та ідеологічної співпраці між Україною та ЄС.

Виклад основного матеріалу. Під час п'ятнадцятого саміту Україна-ЄС (19 грудня 2011 р., м. Київ) лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію. 30 березня 2012 року у Брюсселі глави переговорних делегацій парафували Угоду.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувалося в два етапи.

21 березня 2014 р. під час позачергового саміту Україна – ЄС було підписано політичну частину Угоди та Заключний акт саміту.

Зокрема, було підписано преамбулу, статтю 1, розділи I «Загальні принципи», II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» і VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди. На саміті також була зроблена заява, що зобов'язання України, які випливають зі статті 8 Угоди про асоціацію стосовно ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р., будуть виконані після внесення відповідних змін до Конституції України.

27 червня 2014 р. у процесі засідання Ради ЄС Президентом України П. Порошенком та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав – членів ЄС було підписано економічну частину Угоди – розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством».

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

Українська сторона передала депозитарію ратифікаційні грамоти і завершила таким чином всі внутрішньодержавні процедури [2].

Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності після її ратифікації усіма сторонами, тобто в перший день другого місяця, що настає після дати зачі в зберігання до Генерального секретаріату Ради Європейського Союзу останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження [2].

У частині «Преамбула, загальні цілі та принципи» окреслюється підґрунтя, яке є сьогодні для укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема визнання з боку ЄС європейського вибору та європейських устремлень України як європейської країни, що поділяє з ЄС спільну історію і спільні цінності, а також визна-

чені цілі Угоди, серед яких – створення асоціації, поступове зближення між Україною та ЄС на основі спільних цінностей, поглиблення економічних та торговельних відносин, зокрема шляхом створення ЗВТ, посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи і безпеки. Підкреслюється, що подальші відносини між Україною та ЄС базуватимуться також на принципах вільної ринкової економіки, верховенства права, ефективному урядуванні тощо. Закріплюються основні принципи, які лежатимуть в основі асоціації, передусім забезпечення прав людини та основоположних свобод, повага до принципу верховенства права, дотримання принципів суверенітету і територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності.

Частина «Політичний діалог і реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері закордонних справ та політики безпеки» містить положення, реалізація яких має сприяти розвитку і зміцненню політичного діалогу у різних сферах, у т.ч. поступовій конвергенції позицій України з ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики.

У розділі визначені цілі політичного діалогу, ключовою з яких є запровадження політичної асоціації між Україною та ЄС. Серед інших цілей – поширення міжнародної стабільності та безпеки, зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та належного урядування, прав людини та фундаментальних свобод, поширення принципів незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів, співробітництво у сфері безпеки і оборони.

У цій частині визначені рівні та формати політичного діалогу, зокрема передбачено проведення самітів, зустрічей на міністерському та інших рівнях.

Серед ключових напрямів взаємодії – співробітництво з метою поширення регіональної стабільності; зміцнення миру та міжнародного правосуддя, зокрема шляхом імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду; забезпечення поступової конвергенції у сфері зовнішньої і безпекової політики, включаючи Спільну політику безпеки та оборони, попередження конфліктів, нерозповсюдження, роззброєння та контроль за озброєнням, боротьбу з тероризмом тощо.

У частині Угоди «Юстиція, свобода і безпека» визначені напрями взаємодії у відповідних сферах. Важливою метою співробітництва є утвердження верховенства права та зміцнення відповідних інституцій, зокрема у сфері правоохоронної діяльності та встановлення правосуддя, насамперед зміцнення судової системи, покращення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості [4].

Одним з елементів співпраці є забезпечення належного рівня захисту персональних даних у відповідності до кращих європейських та міжнародних стандартів.

З метою управління міграційними потоками Угодою передбачається запровадження всеохоплюючого діалогу щодо ключових питань у сфері міграції, включаючи нелегальну міграцію, протидію торгівлі людьми тощо.

Окремі статті присвячені створенню належних умов для працівників, які на законних підставах працюють за кордоном.

Важлива увага приділяється забезпеченню мобільності громадян і поглибленню візового діалогу, зокрема шляхом запровадження безвізового режиму після виконання відповідних критеріїв, передбачених у Плані дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України.

Положеннями розділу передбачається поглиблення співпраці з метою боротьби з відмиванням грошей та

фінансуванням тероризму, незаконним обігом наркотиків, організованою злочинністю, тероризмом, а також розвиток співробітництва у сфері надання правової допомоги у цивільних та кримінальних справах [6].

Частина Угоди «Економічне та секторальне співробітництво» містить положення про умови, модальності та часові рамки гармонізації законодавства України та законодавства ЄС, зобов'язання України щодо реформування інституційної спроможності відповідних установ та принципи співробітництва між Україною, ЄС та його державами-членами у низці секторів економіки України та напрямів реалізації державної галузевої політики. 28 глав цього розділу Угоди передбачають відповідні заходи у таких секторах, як енергетика, у т.ч. ядерна, транспорт, захист навколишнього середовища, промислова політика та підприємництво, сільське господарство, оподаткування, статистика, надання фінансових послуг, туризм, аудіовізуальна політика, космічні дослідження, охорона здоров'я, науково-технічна співпраця, культура, освіта тощо.

Імплементація цього розділу Угоди дасть змогу, по-перше, забезпечити більш поглиблене виконання положень Угоди щодо зони вільної торгівлі, оскільки сприятиме наближенню законодавства та регуляторного середовища України та ЄС та усуненню нетарифних торговельних бар'єрів, а по-друге, сприятиме інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та єдиного нормативного простору у більшості секторів економіки та суспільного життя України.

Частина «Фінансове співробітництво» окреслює механізм і шляхи отримання Україною фінансової допомоги з боку ЄС, у т.ч. з метою сприяння реалізації Угоди про асоціацію, пріоритетні сфери її надання, порядок моніторингу та оцінки ефективності її використання. Крім цього, положення цієї частини передбачають поглиблення співпраці України та ЄС з метою попередження та боротьби з шахрайством, корупцією та незаконною діяльністю, зокрема шляхом поступової гармонізації українського законодавства у цій сфері із законодавством ЄС, обміну відповідною інформацією тощо [5].

Відповідно до «Інституційних, загальних та прикінцевих положень» передбачається запровадження нових форматів та рівнів співробітництва між Україною та ЄС після набуття чинності Угодою про асоціацію, зокрема створення Ради та Комітету з питань асоціації, Парламентського комітету з питань асоціації. З метою залучення до реалізації Угоди громадянського суспільства буде створена Платформа громадянського суспільства.

У контексті забезпечення належного виконання Угоди буде впроваджений відповідний механізм моніторингу та врегулювання спорів, які можуть виникати у процесі виконання Угоди.

У зв'язку з необмеженим терміном дії Угоди було передбачено можливість здійснення всебічного її перегляду, у т.ч. що стосується її цілей протягом п'яти років від набрання нею чинності, а також у будь-який час за взаємною згодою Сторін.

Важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ). Ними передбачено суттєву лібералізацію торгівлі (усунення тарифів чи квот) між сторонами, гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази.

Робота над створення ЗВТ полягає у:

– скасуванні Україною та ЄС ввізних мит на більшість товарів, що імпортуються на ринки один одного;

– запровадженні правил визначення походження товарів, які є одним з елементів застосування торговельних преференцій;

– приведенні Україною своїх технічних регламентів, процедур, санітарних та фітосанітарних заходів та заходів щодо безпеки харчових продуктів у відповідність з європейськими, завдяки чому українські промислові товари, сільськогосподарська та харчова продукція не потребуватимуть додаткової сертифікації в ЄС;

– встановленні сторонами найбільш сприятливих умов доступу до своїх ринків послуг;

– запровадженні Україною правил ЄС у сфері державних закупівель, що дасть змогу поступово відкрити для України ринок державних закупівель ЄС;

– спрощенні митних процедур та попередженні шахрайства, контрабанди, інших правопорушень у сфері транскордонного переміщення вантажів;

– посиленні Україною захисту прав інтелектуальної власності [6].

Створення ЗВТ між Україною та ЄС відбувається поступово, протягом 10 років. Результатами запровадження ЗВТ між Україною та ЄС стануть тісна економічна інтеграція, створення практично таких же умов для торгівлі між Україною та ЄС, що мають місце у торгівлі всередині Союзу, покращення інвестиційного клімату та прозорі правила ведення бізнесу в Україні, збільшення вибору, підвищення безпечності та якості товарів, зниження цін для українських споживачів, можливість доступ українських підприємств, крім ринку ЄС, до ринків третіх країн у зв'язку з переходом на прийняті в усьому світі стандарти.

Ще до набрання чинності Угодою про асоціацію Європейський Союз запровадив для України режим автономних торговельних преференцій – одностороннє (з боку ЄС) скасування ввізних мит, яке стосується 94,7% від усього обсягу промислових товарів та 83,4% сільськогосподарських товарів та харчової продукції, що імпортується Євросоюзом з нашої держави.

Порядок денний асоціації є спільним практичним інструментом підготовки та сприяння повній імplementації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Сторони визначають пріоритети Порядку денного асоціації, які доповнюють зобов'язання сторін відповідно до Угоди про асоціацію для повної імplementації Угоди.

Цей документ є основним механізмом моніторингу та оцінювання прогресу України у виконанні Угоди про асоціацію, а також моніторингу та оцінювання досягнень всіх цілей політичної асоціації та економічної інтеграції.

Зокрема, визначено десять короткострокових пріоритетів у сфері реформування Конституції України, судової системи, законодавства про вибори, сфер боротьби з корупцією, державного управління, енергетики, дерегуляції, державних закупівель, оподаткування та зовнішнього аудиту, які є першочерговими для України.

Комітет асоціації (або інші відповідні органи) щорічно оцінюватиме прогрес у виконанні Порядку денного асоціації, а також за необхідності вноситиме доповнення до нього, зокрема коригуватиме пріоритети.

Передбачено, що ЄС надаватиме Україні підтримку у виконанні нею цілей та пріоритетів Порядку денного асоціації через застосування усіх наявних ресурсів допомоги ЄС, а також обмін досвідом, поширення кращих практик та «ноу-хау».

Порядок денний асоціації було схвалено Радою з питань співробітництва між Україною та ЄС у 2009 році.

15 грудня 2014 р. на засіданні Ради асоціації між Україною та ЄС сторони домовилися актуалізувати Порядок денний асоціації Україна – ЄС.

16 березня 2015 р. Порядок денний асоціації було схвалено Радою асоціації, шляхом обміну листами.

10 квітня 2014 р. Європейською Комісією було створено Групу Європейської Комісії (ЄК) з підтримки України.

Група забезпечує координацію, підготовку головних напрямів роботи ЄК щодо підтримки України, залучає профільних спеціалістів з держав-членів ЄС для зміцнення співпраці у частині імplementації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також налагоджує контакти з міжнародною донорською спільнотою та міжнародними фінансовими інституціями.

Головою Групи призначено Петера Балаша, заступника Генерального директора Генерального директорату ЄК з питань торгівлі.

Координує роботу Групи Комісар ЄС з питань європейської політики сусідства та переговорів щодо розширення. Група підзвітна Президенту ЄК та Високому представнику ЄС із закордонних справ та політики безпеки.

У 2014 році Група разом з Урядом України визначала і координувала отримання Україною необхідної допомоги для планування та впровадження економічних реформ, у т.ч. визначення пріоритетних сфер реформ та їх впровадження (зокрема відповідно до Угоди про асоціацію та Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України).

З 2015 року Група зосередила свою увагу на підтримці України у розробці та впровадженні програм подальших всеохоплюючих реформ.

До основних завдань Групи належать:

- підтримка секторальних реформ в Україні, у тому числі реалізація положень Угоди про асоціацію;
- галузеве співробітництво з органами державної влади та громадянським суспільством України;
- координація роботи зі службами Європейської Комісії та Європейської служби зовнішніх дій у відповідних сферах, у тому числі з Консультативною місією ЄС з реформи цивільного сектору безпеки (EUCAM).

Робота Групи ґрунтується на Порядку денному асоціації Україна – ЄС, який є спільним практичним інструментом підготовки та сприяння повній імplementації Угоди про асоціацію.

Діяльність Групи розподілена за такими напрямками, як:

- політичні питання;
- економічна стабілізація та структурні реформи;
- торгівля та митні питання;
- сільське господарство та санітарні/фітосанітарні питання;
- юстиція та внутрішні справи, у тому числі боротьба з корупцією;
- промисловість та підприємництво;
- енергетика та навколишнє середовище;
- транспорт та інфраструктура;
- наукове співробітництво, освіта та соціальна політика.

Для досягнення можливості інтегруватися до внутрішнього ринку ЄС Україна має привести свою систему технічного регулювання у відповідність до європейських вимог, оскільки головними перешкодами торгівлі з ЄС є технічні бар'єри у торгівлі – вимоги до якості та безпеки продукції, процедури оцінки відповідності, її характеристик.

У довгостроковій перспективі угода має підвищити конкурентоспроможність товарів, що виробляються в Україні, підвищити обсяг експорту на всесвітніх ринках.

Також внаслідок зростання якості українських товарів позиції національних виробників зміцняться на внутрішньому ринку. У такому разі українські споживачі матимуть доступ до якісніших і дешевших товарів і послуг.

Створення зони вільної торгівлі не має викликати побоювань із приводу неконтрольованого потоку імпорту з ЄС через те, що:

– угода є взаємною, тому інтеграція до ЄС відкриє українським товарам доступ до ринку, який складається з 500 млн споживачів;

– товари з ЄС уже широко присутні на українському ринку через невелику кількість бар'єрів. Середній рівень українських тарифів до імпорту з ЄС є досить низьким, тому наслідки лібералізації торгівлі будуть скромнішими;

– ЄС прагне відкрити свій ринок одразу з можливістю перехідного періоду для України. Вітчизняний ринок не може бути повністю відкритим одразу після підписання угоди, адже українські виробники поки що не готові до серйозної зовнішньої конкуренції. ЄС пропонує встановити достатній десятилітній перехідний період адаптації своїх дій. Окрім цього, гармонізація законодавства, побудова необхідних інституцій, адаптування стандартів та норм вимагають зовнішньої підтримки. Зважаючи на це, ЄС пообіцяв збільшити фінансову та технічну допомогу Україні.

Наслідком успішного виконання Угоди є приєднання України до Європейського Союзу, хоча в самій угоді це не прописано, але визначається статус країни як повноправної європейської держави.

Угода має невизначений термін дії, в разі потреби її можуть переглядати та вносити поправки, в крайньому разі вона може бути розірвана, якщо себе не виправдає.

США та країни Європейського Союзу, а також деякі експерти вважають цю угоду історичним шансом для України стати на шлях демократії та європейських цінностей [1].

Висновки. Проаналізувавши можливі позитивні та негативні наслідки вступу України до ЄС, слід зазначити, що входження до Європейського Союзу є логічним наслідком прагнення України до цивілізованої правової держави та розбудови демократичного суспільства, зумовленим сучасними реаліями та вимогами об'єктивних суспільно-економічних і політичних законів розвитку. У сучасному глобалізованому суспільстві найбільшу вигоду отримують саме ті країни, які об'єднують свої зусилля заради досягнення спільних інтересів та високих показників розвитку.

Інтеграція до Європейського Союзу є шансом для України остаточно перетворитися на стабільну державу, яка володіє незаперечними перспективами на майбутнє. Досвід другої половини 20-го століття доводить, що жодні специфічні умови та особливості національного розвитку, кризові стани та внутрішні трансформації не можуть відкласти неминучу дію об'єктивних законів глобалізації розвитку.

У результаті вступу до ЄС найбільше переваг Україна може отримати в політичній та економічній сферах у зв'язку із її залученням до співтовариства, яке активно та успішно акумулює досвід та зусилля своїх членів задля досягнення надійної колективної міжнародної безпеки, ефективно використовує ресурси та потенціал країн в економічній і фінансовій сферах, у ЄС створені умови для всебічного розвитку підприємництва, чим заохочується свобода діяльності та пошук новітніх прогресивних форм господарювання, розумними методами обмежується монополія та схвалюється конкуренція, що позитивно впливає на ріст ВВП, економічний простір Євросоюзу захищений від проникнення демпінгових товарів, що стимулює зростання експортної складової торгового обороту.

Проте, з іншого боку, в ЄС практично відсутня чітка єдина загальноєвропейська ідея та конкретно визначена концепція подальшого розвитку ЄС, що приводить до невизначеності у його подальшій долі та місця і статусу країн-членів.

Залежно від специфіки євроінтеграційного процесу та послідовності здійснення превентивних заходів Україну може очікувати один із двох варіантів:

1) перетворення на державу зі стабільною політичною системою, високорозвинутою ринковою економікою, соціально-спрямованими національними орієнтирами та християнськими моральними стандартами;

2) перетворення на кадрового донора і сировинного придатку Євросоюзу, відстійника нелегальних іммігрантів з арабських країн, заручника політичних маніпуляцій та жертву ідеологічних експериментів ліберально-демократичного гуманізму.

Отже, приєднання України загалом відповідає її національним інтересам за умови врахування наданих нижче рекомендацій, об'єктивного та всебічного вивчення факторів інтеграції, її впливу на політичну, економічну, соціальну та культурну (ідеологічну) сфери держави, вироблення власної лінії поведінки в межах, які не суперечитимуть членству України в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Смирнова К. В. Європейська інтеграція та Україна. Право України. 2011. № 4. С. 153–158.
2. «Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки, завдання та перспективи». Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1500/>
3. Верховна рада України Комітет з питань Європейської інтеграції. URL: <http://comeuroint.rada.gov.ua/>
4. Міністерство закордонних справ України, Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>
5. ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf
6. The EU Solution to Deal with the Dutch Referendum Result on the EU-Ukraine Association Agreement. URL: <http://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/eu-solution-deal-dutch-referendum-result-on-the-eu-ukraine-association-agreement>
7. The expected impact of the EU-Ukraine Association Agreement. URL: <https://www.tni.org/en/publication/the-expected-impact-of-the-eu-ukraine-association-agreement>

**СОГЛАШЕНИЕ ОБ АССОЦИИИ УКРАИНЫ И ЕС:
ПРОЦЕСС ЗАКЛЮЧЕНИЯ ДОГОВОРА И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ УКРАИНЫ**

Аннотация. В статье исследованы предпосылки Соглашения об ассоциации Украины и ЕС. Исследованы проблемы развития украинской экономики и тенденции их решения. Рассмотрен процесс заключения сделки, его особенности и условия. Проанализированы возможные последствия для Украины после заключения Соглашения об ассоциации. Рассмотрена возможность дальнейшего сотрудничества Украины и ЕС и возможность вступления Украины в ЕС и расширение внешнеэкономических и внешнеполитических связей.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации, Евросоюз, развитие, Украина, евроинтеграция, возможности.

**AGREEMENT OF THE ASSOCIATION OF UKRAINE-EU:
THE PROCESS OF THE AGREEMENT AND ITS CONSEQUENCES FOR UKRAINE**

Summary. The article examines the preconditions of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The problems of development of the Ukrainian economy and tendencies of their solution are investigated. The transaction itself, its features and conditions are considered. The possible consequences for Ukraine after the conclusion of the Association Agreement are analyzed. The possibility of further cooperation between Ukraine and the EU and the possibility of Ukraine's accession to the EU and the expansion of foreign economic and foreign policy relations are considered.

Key words: Association Agreement, European Union, Development, Ukraine, European integration, opportunities.